

О. М. Левченко,

Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир

ЖАНРОВА ПАЛІТРА ТА ТЕМАТИЧНІ ОБРІЇ АМЕРИКАНСЬКОЇ ДРАМАТУРГІЇ

У статті розглядаються основні жанри американської драматургії та їх вплив на розвиток суспільства. Особлива увага приділяється історичним, сімейним та міфологічним драмам. Саме ці драматичні жанри окрім естетичної виконували ще й виховну функцію, адже основним завданням таких драматичних творів було формування суспільних ідеалів.

Ключові слова: *теорія жанрів, історична драма, сімейна драма, мелодрама, міфологічна драма.*

В статье рассматриваются основные жанры американской драматургии и их влияние на развитие общества. Особое внимание уделяется историческим, семейным и мифологическим драмам. Именно эти драматические жанры, кроме эстетической, выполняли еще и воспитательную функцию, ведь основной задачей таких драматических произведений было формирование общественных идеалов.

Ключевые слова: *теория жанров, историческая драма, семейная драма, мелодрама, мифологическая драма.*

This article examines the main genres of American drama and their influence on the society development. Special attention is paid to historical, mythological and family dramas. These dramatic genres alongside with aesthetic function also had an educational one, because the main task of these dramas was to form social ideals.

Keywords: *theory of genres, historical drama, family drama, mythological drama.*

Процес наукового осмислення американської драми як цілісного естетичного явища, що має значний вплив на розвиток суспільства, не є завершеним та повертає до себе значний інтерес дослідників, зокрема В. Б. Шаміної, Г. Даброу, Е. Фаулера, Ч. Бейзермена. Особлива увагу приділяється розробці теорії драматичних жанрів. Так, Чарлз Бейзермен стверджує, що жанри слід розуміти як суспільне діяння, адже вони не тільки постають із типізованих мислених конструкцій або повторюваних ситуацій; жанри самі наділяють письменників і мовців знаряддям, за допомогою якого можна типізувати ситуації: «Жанр наділяє того, хто пише, засобом формулювання відповідей за певних обставин, а читача – засобом розпізнавати види послань, які йому передаються. Жанр – це суспільна побудова, яка впорядковує комунікацію, взаємодії та відносини. Таким чином, формальні характеристики, які розподілені серед текстів одного жанру і за допомогою яких ми, як правило, визначаємо належність тексту до цього жанру, є лінгвістичним та символічним розв'язанням проблеми суспільних взаємодій» [2, с. 62].

Американська драма, що зародилася набагато пізніше інших літературних жанрів, отримала швидкий розвиток саме в цій країні і вже в першій половині ХХ століття вона стала в один ряд з великою літературою США. Крім того, у драматургії США зародилося багато художніх явищ, що отримали свій подальший розвиток в світовій літературі. Перш за все це стосується жанрової палітри та тематичних обріїв драматичних творів. Основи національного театру США були закладені на рубежі ХVІІІ -ХІХ ст. Активно використовуючи і розвиваючи традиційні західноєвропейські жанри, американський театр насичує їх якісно новим змістом. Особливе місце серед п'єс цього періоду займають історичні драми і мелодрами, в яких американське суспільство було представлено у вигляді стійких стереотипів, які будуть зруйновані лише в ХХ столітті. На особливу увагу заслуговують історичні драми, засновані на документальних фактах періоду боротьби за незалежність. Серед них «Падіння британської тиранії» Джона Лікока, «Смерть генерала Монтгомері» Хью Генрі Брекенріджа, «Андре, або Слава Колумбії» Вільяма Данлопа та інші. Характерними рисами цих п'єс є патріотичний ентузіазм, оспівування демократичних ідеалів, ненависть до тиранії і гнобителів, уславлення революційних вождів. Ще однією особливістю було зображення реальних історичних особистостей: політичних вождів, американських і англійських генералів і офіцерів. Їхні образи позбавлені психологічної розробки і є лише рупорами авторських ідей. В. Б. Шаміна зазначає, що «історичні події в п'єсах виконують організуючу функцію: сценічна дія зав'язується з початком битви і завершується з її закінченням – перемогою американських військ. Повідомлення про перебіг воєнних дій пронизують, як правило, всю п'єсу, а дійові особи групуються відповідно до свого ставлення до зображених подій» [1, с. 48]. Таким чином, історичний конфлікт готує і обумовлює конфлікт художній.

Теми і проблеми, які розроблялися в історичних драмах, продовжують звучати і в інших за жанрами драматичних творах, зокрема в комедії. Характерною рисою таких комедій було використання вставних музичних номерів. Як правило, вони несли досить важливе смислове навантаження, не тільки сприяючи створенню відповідної емоційної атмосфери, але і закріплюючи, а то й підсилюючи звучання основної ідеї п'єси. Все це призвело до того, що вже на початку ХІХ століття музичні п'єси, особливо комедії, стали невід'ємною частиною репертуарів американських театрів і заклали основи суто національного американського драматичного жанру – мюзиклу.

Інтерес до історичної драми знову з'являється в ХХ столітті після закінчення першої та другої світової війни. Історична тема повертається на американську сцену в 30-ті роки ХХ століття. В період великої депресії багато митців зверталось до історії, намагаючись глибше осмислити сучасні їм соціальні процеси. Так, Мак-свел Андерсон і Роберт Шервуд звертаються до образів Джорджа Вашингтона і Авраама Лінкольна в п'єсах «Велі Фордж» (1934) і «Авраам Лінкольна в Іллінойсі» (1937). Обидва твори звертаються до реальних особистостей американської історії, але загальний тон цих творів є романтичним, що споріднює їх з мелодрамою. Артур Міллер також віддав данину національній історії. Одна з його кращих п'єс «Суворе випробування» (1952) присвячена сумно відомому Салемському процесу 1692 року. Автор не приховував свого наміру провести аналогію між історією та сучасністю і, аналізуючи події майже трьохсотрічної давності, дає моральний

урок сучасникам, що жили під гнітом маккартистської реакції. В 1968 році з'являється п'єса Артура Копіта «Індіанці». У цьому творі драматург піднімає тему відповідальності американців перед корінним населенням країни. Він зображає жадливе винищення індіанських племен урядовими військами. Незважаючи на документальність окремих фактів і присутність історичних особистостей, п'єса Копіта не є історичною драмою в традиційному сенсі. Драматург прагне представити історію в яскравих метафоричних образах і для цього використовує особливу форму, так званий «театр в театрі» [1, с. 27]. Схожий прийом використав і Тоні Кушнер в своєму творі «Ангели в Америці» (1993), в якому історія геїв постає як невід'ємна частина американської реальності, а СНІД набуває символічного значення і зображується як моральна хвороба, що вражає всю країну.

У середині XIX століття повноправною володаркою сцени стає мелодрама. Піднесення мелодрами було багато в чому обумовлено суспільними процесами. Театр в Сполучених Штатах більшою мірою, ніж в інших західних країнах, виконував в цей період певне соціальне замовлення: саме з його допомогою поширювався цілий комплекс популярних ідей та впроваджувалася нова суспільна мораль. Для цього необхідно було з'єднати патріотичні ідеї з повсякденним життям, а державні цінності з цінностями пересічного американця. Всі ці процеси знайшли своє втілення в мелодрамі. Значну групу творів становили мелодрами відверто дидактичного змісту, в яких критикувалася певна вада. Однією з таких суспільних вад було рабство. Йому присвячені такі п'єси як «Сусід Джеквуд» Дж. Труубріджа (1857), «Втеча» У. У. Брауна (1858), «Кольорова» Д. Бусики (1859) та деякі інші. Справжнім символом свого часу стала інсценізація роману Гаррієт Бічер-Стоу «Хатина дядька Тома». Расові проблеми отримали своє втілення в таких відомих мелодрамах як «Білий раб» Б. Кемпбелла (1882) і «Нігер» Р. Шелдона (1882).

Одним із змістовних маркерів американської мелодрами стала тема великого міста, його контрастів, конкуренції, боротьби за існування. З розвитком промислового капіталізму і супутнім йому зростанням міст ця тема набула драматичних рис і міцно утвердилася на підмостках американських театрів («Бідняки Нью-Йорка» Д. Бусики (1857), «У світлі газових ліхтарів» А. Дейлі (1867), «Дочка банкіра» Б. Хоурда (1878), «Місто» К. Фітча (1909). «Легкий шлях» Ю. Уолтера (1909). Всі ці п'єси є мелодраматичними варіаціями на тему життя великого міста і містять елементи моральної критики його моралі. Мелодрама безроздільно панувала на американській сцені аж до першої світової війни, будучи основною драматичною формою, яку драматурги використовували для втілення своїх моральних і соціальних ідей. Згодом мелодрама помітно еволюціонувала у бік більшого аналітизму та соціальної критики.

У XX столітті мелодрама переросла в сімейну драму. Сімейна драма утвердилася як один з провідних жанрових різновидів американської драматургії. Всі найвизначніші драматурги Америки – від О'Ніла і Вільямса до Олбі і Шепарда – віддали значну данину саме сімейній темі, виходячи з особливостей свого світогляду, творчої індивідуальності, особистого досвіду. Такий інтерес до сімейної мелодрами пояснюється ще й патріархальністю американського суспільства і культивуванням традиційних сімейних цінностей. Незважаючи на розширювальне тлумачення сімейних драм, сама дія замикається рамками жорсткого простору. Як правило, це будинок, а ще частіше кімната, за межі якої не виходить сценічна дія. Таким чином підкреслюється замкнутість, закритість того світу, в якому живе сім'я, і в той же час його «пригніченість» великим світом навколо. Так виникають дві найважливіші теми для п'єс цього типу: внутрішні закони сім'ї та конфлікт зі світом зовнішнім. Найбільш характерними творами цього типу є «Трамвай Бажання», «Скляний звіринець» та «Кішка на розпеченому даху» Вільямса, «Смерть комівояжера» Міллера, «Страсті під в'язами» О'Ніла, «Втрачений рай» Оддетса, «Лисички» Хеллмана, «Хто боїться Вирджинії Вулф?» та «Все скінчено» Олбі, «Справжній Захід» та «Поховане дитя» Шепарда.

Міфологічна драма стала ще одним поширеним жанровим відкриттям в американській драматургії. Найчастіше драматурги звертаються до античних міфів. В трилогії «Граур – доля Електри» (1931) Ю. О'Ніл використовує міф про родове прокляття. Однак міф тут не тільки обумовлює сюжет, а й стає засобом вираження жорсткого метафізичного детермінізму, до якого все більше тяжіє драматург в 30-ті роки. Ще одна міфологічна п'єса Т. Вільямса «Орфей спускається в пекло» (1957). Незважаючи на те, що в ній художник знову намагається осмислити сучасну йому дійсність у формах міфу про Орфея і Еврідіку, це насамперед п'єса про Америку 1950-х. А саме про придушення особистості бездуховним суспільством, про повсякденну жорстокість, яку люди приймають як життєву норму. Міф при цьому залишається прихованою, глибинною моделлю, за якою «конструюється» сюжет. Завдяки міфологічним асоціаціям дія набуває більшої масштабності та узагальненості. Інші приклади міфологічних драм включають «Створення світу й інші справи» (1972) Міллера та «Змій» (1968) ван Італі. В цих творах драматурги звертаються до старозавітних сюжетів, переосмислюють їх та представляють у новому ключі.

Отже, основними жанрами драматургії, які мали найбільший вплив на розвиток американського суспільства були історичні, сімейні та міфологічні драми. Слід зазначити, що незважаючи на спільну проблематику, шляхи художнього осягнення матеріалу були принципово різними в кожному з цих жанрів. Ці шляхи не лише відповідали традиційним канонам уживаних драматургами жанрів, але й провокували появу нових драматичних форм та жанрів.

Література:

1. Шамина В. Б. Американская драма XX века: основные тенденции развития / В. Шамина. – Lambert Academic Publishing, 2011. – 218 с.
2. Bazerman, Charles. Shaping Written Knowledge: The Genre and Activity of the Experimental Article in Science / C. Bazerman. – Madison, WI : University of Wisconsin Press, 1988. – 356 p.
3. Dubrow, Heather. Genre / H. Dubrow. – New York : Routledge, 2014. – 146p.
4. Fowler, Alastair. Kinds of Literature: An Introduction to the Theory of Genres and Modes / A. Fowler. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1982. – 357 p.